

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden
Locatie Leeuwarden
rolnr: [REDACTED]
zitting d.d. 6 juli 2023 te 10.00 uur

SPREEKAANTEKENINGEN

inzake : 1. de maatschap [REDACTED]
[REDACTED]
gevestigd te Dwingeloo;
2. [REDACTED] [REDACTED],
wonende te Dwingeloo;
3. [REDACTED] [REDACTED]
[REDACTED],
wonende te Dwingeloo;
4. [REDACTED],
wonende te Dwingeloo;
5. [REDACTED],
wonende te Dwingeloo,

appellanten

advocaat : mr. drs. C.S.G. de Lange

tegen : [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
[REDACTED]
geïntimeerde

advocaten : mr. J.H. van Woudenberg
mr. T.E. Deurvorst

Groot Edelachtbaar College,

1. [REDACTED] is aan de ene kant blij dat u alles in werking heeft gezet dat hij hier vandaag kan zijn. Het is voor [REDACTED] de laatste mogelijkheid om de lelies deels te redden. De status nu is dat het handmatig wieden niet voldoende helpt en het onkruid ermee onvoldoende kan worden bestreden. Gevolg is dat de wortels van het onkruid om de leliebollen gaat zitten en dat als gevolg daarvan tijdens het rooien de bollen beschadigen en niet voldoen aan de kwaliteitseisen als afgesproken met de afnemers.

2. Wat [REDACTED] wil is dat hij weer met gewasbeschermingsmiddelen mag spuiten op dezelfde en zorgvuldige wijze als hij dat deed tot het vonnis van de rechtbank. In rechtsoverweging 4.8 van het vonnis staat dat [REDACTED] zich bewust is van zijn verantwoordelijkheid en wordt hem niet verweten niet voldoende maatregelen te treffen binnen die bedrijfsvoering [REDACTED] gaat daarbij zo ver dat hij zichzelf strengere regels en verplichtingen oplegt dan die gelden voor bijvoorbeeld het telen van gewassen in de nabijheid van de nabijheid van oppervlaktewater en ook niet schroomt om veel geld te investeren om op een zo veilig mogelijke wijze te kunnen spuiten. [REDACTED] investeert ook geld om te bereiken dat op termijn niet of alleen gespoten hoeft te worden met biologische gewasbeschermingsmiddelen. Zo is op het perceel een proefveld aangelegd. Dat wat de toekomst had moeten zijn, is nu een waardeloze investering geworden nu het experiment niet voortgezet kan worden. Nog erger is dat daarmee de toekomst ook één jaar is vooruitgeschoven.
3. De schade is nu al enorm en wordt iedere dag groter. Tegelijkertijd is het nu nog mogelijk om deze schade te beperken en gedeeltelijk de bollen te redden. De inspanningen die zestig mensen leveren met handmatig wieden en het spuiten met meststoffen is onvoldoende gebleken. Op dit moment betekent dat dat volgende week de keuze is om te stoppen of toestemming te krijgen om het spuiten te hervatten.
4. [REDACTED] wil in deze spreekantekeningen een vijftal zaken met u bespreken:
  - a. Het Europese voorzorgsbeginsel en de genuanceerde werkwijze van dat voorzorgsbeginsel;
  - b. Blootstellingroutes en cumulatieve effecten;
  - c. Neurodegeneratieve aspecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de huidige tijd;
  - d. De gevolgen die een uitspraak heeft indien feiten niet goed worden geduid;
  - e. De vier middelen waarmee [REDACTED] wenst te spuiten.
5. [REDACTED] zal vanzelfsprekend ook ingaan op de memorie van antwoord.

Het (Europese) voorzorgsbeginsel o.a. reactie op randnummers 41-48 memorie van antwoord

6. [REDACTED] spuit met biologische en chemische gewasbeschermingsmiddelen. Het vonnis waarover u een oordeel moet geven verbiedt beide. Het verbiedt al deze gewasbeschermingsmiddelen.
7. De stoffen in deze middelen zijn door de Europese Commissie toegelaten en in Nederland heeft het CTGB het middel beoordeeld en toegelaten.

8. Dat is een heel zorgvuldig proces geweest. Dat is het proces zoals de Europese wetgever dat heeft vormgegeven. Daar waar de rechtbank stelt dat een gewasbeschermingsmiddel niet schadelijk mag zijn voor de mens en dus artikel 4 lid 3 Verordening 1107/2009 EG grammaticaal uitlegt, verhoudt zich dat niet met de **a).** totstandkomingsgeschiedenis van de Europese voorzorgsbeginsel, **b).** de verordening 1107/2009 EG en **c).** ook niet de daarover ontwikkelende jurisprudentie.

9. In grief II heeft [REDACTED] dat al uitgewerkt. Het algemene voorzorgsbeginsel is verankerd in artikel 191 lid 2 van het VWEU en ziet eigenlijk veel meer op het milieubeleid:

"De Unie streeft in haar milieubeleid naar een hoog niveau van bescherming, rekening houdend met de uiteenlopende situaties in de verschillende regio's van de Unie. Haar beleid berust op het voorzorgsbeginsel en het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden, en het beginsel dat de vervuiler betaalt."

10. In Artikel 191 lid 1 VWEU staat wel dat het beleid van de Unie op milieugebied bijdraagt tot het nastreven van de bescherming van de gezondheid van de mens. Uit jurisprudentie van HvJ volgt dat dit ook geldt voor de mens:

*"Om te beginnen zij erop gewezen dat hoewel artikel 191, lid 2, VWEU bepaalt dat het milieubeleid onder meer berust op het voorzorgsbeginsel, dit beginsel ook dient te worden toegepast in andere beleidsdomeinen van de Unie, inzonderheid dat van de bescherming van de volksgezondheid, alsook wanneer de instellingen van de Unie in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid of het internemarktbeleid maatregelen nemen ter bescherming van de menselijke gezondheid (zie in die zin arresten van 2 december 2004, Commissie/Nederland, C-41/02, EU:C:2004:762, punt 45; 12 juli 2005, Alliance for Natural Health e.a., C-154/04 en C-155/04, EU:C:2005:449, punt 68, en 22 december 2010, Gowan Comércio Internacional e Serviços, C-77/09, EU:C:2010:803, punten 71 en 72)."*¹

11. De Europese Commissie heeft vervolgens in een mededeling uit 2000 dit Europese voorzorgsbeginsel uitgewerkt. Die hele mededeling wordt niet genoemd in het vonnis en ook niet in de memorie van antwoord. Deze uitwerking is wel bepalend en tegelijkertijd verhelderend. De eerste conclusie van de Europese Commissie is:

---

¹ HvJ EU, 1 oktober 2019, C-616/17

“Het voorzorgsbeginsel wordt niet in het Verdrag gedefinieerd. Slechts één keer - ter bescherming van het milieu - verplicht het Verdrag tot toepassing hiervan. In de praktijk wordt het echter veel vaker toegepast en vooral wanneer een voorlopige objectieve wetenschappelijke evaluatie uitwijst dat er gegronde redenen zijn om te vrezen dat potentieel gevaarlijke gevolgen voor het milieu of de gezondheid van mensen, dieren en planten onverenigbaar met het hoge voor de Gemeenschap gekozen beschermingsniveau zouden kunnen zijn.”²

12. Oftewel het voorzorgsbeginsel grijpt op het moment dat uit een objectieve wetenschappelijke evaluatie volgt dat gevolgen onverenigbaar zijn met het gekozen beschermingsniveau.
13. De objectieve wetenschappelijke evaluatie wordt uitgewerkt in paragraaf 5.1.2 van de Mededeling:

“5.1.2. Wetenschappelijke evaluatie

Als overwogen wordt of maatregelen nodig zijn om het milieu en de gezondheid van mensen, dieren en planten te beschermen, dient op basis van de beschikbare gegevens een wetenschappelijke evaluatie van de mogelijke schadelijke gevolgen plaats te hebben. Als besloten wordt om al dan niet het voorzorgsbeginsel toe te passen moet - indien uitvoerbaar - een risico-evaluatie worden overwogen. Een risico-evaluatie vereist betrouwbare wetenschappelijke gegevens en logisch redeneren. Hieruit moet een conclusie naar voren komen waaruit blijkt of dat gevaar kan optreden en hoe ernstig de gevolgen daarvan voor milieu of de gezondheid van een bepaalde bevolkingsgroep zijn, waaronder de omvang van de mogelijke schade, de duur en de omkeerbaarheid van de gevolgen alsmede de effecten op de lange termijn. Een volledige risico-evaluatie is echter niet altijd mogelijk. Dat neemt niet weg dat alles in het werk moet worden gesteld om de beschikbare wetenschappelijke informatie te evalueren.

Zo mogelijk moet een verslag worden opgesteld met een evaluatie van de bestaande kennis en de beschikbare informatie en vermelding van de meningen van de wetenschappers over de betrouwbaarheid van de evaluatie en de resterende onzekerheden. Zo nodig, dient het ook een lijst van de onderwerpen te bevatten waarover nader wetenschappelijk onderzoek moet worden verricht.

Een risico-evaluatie bestaat uit vier stappen - namelijk gevaareninventarisatie, gevaarenkarakterisatie, blootstellingsschatting en risicokarakterisatie (bijlage III). Beperkte wetenschappelijke kennis kan in al deze stappen doorwerken en daardoor van

---

² 52000DC0001, Mededeling van de Commissie over het voorzorgsbeginsel /* COM/2000/0001 def. */

invloed zijn op de totale verwachte onzekerheidsgraad en uiteindelijk geen beschermende of preventieve maatregelen toelaten. Deze vier stappen moeten, voor zover mogelijk, plaatshebben voordat besloten wordt om te handelen."³

14. Zomaar handelen kan dus niet. Het beschermingsniveau wordt als volgt gekaderd:

"6. Indien moet worden gehandeld, dienen maatregelen op grond van het voorzorgsbeginsel onder meer:

- in verhouding te staan tot het gekozen beschermingsniveau,*
- bij toepassing niet tot discriminatie te leiden,*
- samen te hangen met eerdere soortgelijke maatregelen,*
- te berusten op een onderzoek naar de mogelijke voordelen en kosten van wel of niet handelen (waaronder indien wenselijk en uitvoerbaar een economische kosten-batenanalyse),*
- in het licht van nieuwe wetenschappelijke gegevens opnieuw te worden bekeken en*
- aan te geven wie de taak heeft om het wetenschappelijk bewijs te verstrekken dat voor een vollediger risico-evaluatie nodig is.*

Met in verhouding staan wordt bedoeld dat de maatregelen op het gekozen beschermingsniveau moeten worden afgestemd. Het nulrisico is zelden haalbaar, maar onvolledige risico-evaluaties kunnen de mogelijke keuzes voor de risicobeheerders aanzienlijk beperken. Een volledig verbod staat niet altijd in verhouding tot een potentieel risico, maar soms is het de enige oplossing."⁴

15. Hier staat dus onder andere dat er gekozen wordt voor een beschermingsniveau en een nulrisico zelden haalbaar zal zijn. Dat nulrisico keert consequent terug in die Mededeling. Zo staat er ten aanzien van de proportionaliteit in paragraaf 6.1.3 Mededeling:

"Met de overwogen maatregelen moet het gewenste beschermingsniveau kunnen worden bereikt. De maatregelen op basis van het voorzorgsbeginsel dienen in verhouding te staan tot het nagestreefde beschermingsniveau en geen nulrisico ten doel hebben, dat zelden bereikt wordt."⁵

³ 52000DC0001, Mededeling van de Commissie over het voorzorgsbeginsel /* COM/2000/0001 def. */

⁴ 52000DC0001, Mededeling van de Commissie over het voorzorgsbeginsel /* COM/2000/0001 def. */

⁵ 52000DC0001, Mededeling van de Commissie over het voorzorgsbeginsel /* COM/2000/0001 def. */

16. De mededeling is ook duidelijk in het feit het beoordelen van het voor de maatschappij aanvaardbaar risico een politieke taak is. Uiteindelijk is het zo dat maatregelen non-discriminatoir, proportioneel en objectief moeten zijn en dat het de keuze is van de politiek, in dit geval de Europese commissie, om een middel wel of niet toe te laten en welke bescherming zij noodzakelijk achten. Het is aan het Europees parlement om de normen te bepalen.
17. De verordening 1107/2009 EG heeft het in randnummer 8 en 10 over dit voorzorgsbeginsel en deze uitleg en de verordening 1107/2009 EG is met in acht neming van het bovenstaande geschreven. Dit is ook de reden dat bij de toelating van gewasbeschermingsstoffen steeds weer rekening wordt gehouden met de gevaarseigenschappen van stoffen, de zogenaamde hazard-based benadering, alsmede de risico's van de toegelaten toepassing (risk based benadering). De toepassingstoets is dus tweeledig. Schematisch is het zo dat de Europese Commissie aan de hand van een EFSA rapport beoordeelt over de toelating van een stof. Het CTBG krijgt een aanvraag, beoordeelt die aanvraag en laat het middel, dan wel niet toe voor de duur van tien jaar. Nadien kunnen andere landen zich daarbij aansluiten en is het vervolgens aan de NVWA om na te gaan of een middel op juiste wijze wordt toegepast. Mocht nou blijken dat gedurende die tien jaar er iets gebeurt kan zowel het CTBG als de Europese Commissie (artikel 21 Verordening 1107/2019 EG) ingrijpen. Voor de middelen die [REDACTED] gebruikt is er geen verzoek gedaan om in te grijpen.
18. In de dagvaarding is de recente jurisprudentie⁶ aangehaald en die onderschrijft dat en ook in wetenschappelijke artikelen⁷ ten aanzien van dit onderwerp deze zienswijze onverkort wordt gedeeld. De invulling is wel steeds casusspecifiek. De uiteindelijke conclusie is:

*"To be sure, decisions involving the precautionary principle must often strike a delicate balance between risk assessments on the one hand and societal risk tolerance on the other. In addition to reasons of balance of powers and the rule of law, it is therefore quite understandable that the courts leave the EU legislator and the Commission much discretion to do so"*⁸

---

⁶ HvJ EU, 17 mei 2018, T-584/13 en HvJ EU, 1 oktober 2019, C-616/17.

⁷ Kristel De Smedt en Ellen Vos, "The Responsibility of Science", Chapter "The Application of the Precautionary Principle in the EU", https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-91597-1_8#Fn15 en W. TH Douma, "" Europeesrechtelijke toetsing van besluiten inzake werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen: vrij spel voor de Europese Commissie?"" , JM 2022(6), 68.

⁸ Vos, E., De Smedt, K. et al., Taking stock as a basis for the effect of the precautionary principle since 2000, 2020, p. 91. <https://recipes-project.eu/>.

19. Het primaat ligt bij de Europese Commissie. Zij bepalen het beschermingsniveau. Dat is een politieke keuze waarbij nulrisico uitdrukkelijk dus geen doel is.
20. De omwonenden halen twee uitspraken aan. De uitspraak C-616/17 biedt niks anders dan de Nederlandse staat de mogelijkheid zonder in strijd met Unierecht te handelen in te grijpen en daarmee een discriminatoire maatregel te treffen en een middel te verbieden dat in een andere lidstaat wel is toegestaan. Het duidt niks anders dan de non-discriminatie. Op basis daarvan heeft de Nederlandse Staat bijvoorbeeld bij Chloorprofam ingegrepen (randnummer 74-76 spoedappel).
21. De andere uitspraak zegt dat een overheid mag ingrijpen, maar dan moet dat wel een wetenschappelijke basis hebben. In 2022 heeft het RIVM vastgesteld dat bij de nu aanwezige gewasbeschermingsmiddelen geen risico bestaat op neurodegeneratieve ziekten. Dan is een ingrijpen als omschreven in rechtsoverweging 118 in de uitspraak van het HVJ⁹ (randnummer 53 memorie van antwoord) niet mogelijk.

Resumerend het (Europese) voorzorgsbeginsel

22. De conclusie is dat het (Europese) voorzorgsbeginsel een genuanceerde uitleg kent, geen nulrisico ten doel heeft en als uitgangspunt onder andere heeft het gekozen beschermingsniveau. Met die uitgangspunten moet de verordening 1107/2009 EG en Wet op de gewasbeschermingsmiddelen worden gelezen. De wet en de jurisprudentie bieden geen aanknopingspunten voor de grammaticale uitleg die rechtbank heeft gehanteerd. Daarmee wankelt het juridische fundament van deze uitspraak.

Blootstellingroutes en cumulatieve effecten tevens reactie op randnummers 103 tot en met 106 memorie van antwoord

23. Het vonnis zou de indruk kunnen wekken dat omdat een gewasbeschermingsmiddel ergens kan worden aangetroffen ook betekent dat er sprake zou zijn van gevaarstelling. Het aantreffen van stoffen (gewasbeschermingsmiddelen) in het milieu en de mens zegt niets over het risico of gevaar ervan.
24. De concentraties bepalen uiteindelijk of er een risico is. Bij het bepalen van risico's van gewasbeschermingsmiddelen wordt een veiligheidsfactor toegepast van 100 om er zeker van te zijn dat mensen maximaal beschermd worden. Dit volgt uit artikel 3.6.1. bijlage 2 Verordening 1107/2009 EG:

---

⁹ ECLI:EU:T:2018:280

“Bij de vaststelling van dergelijke waarden wordt een passende veiligheidsmarge van ten minste 100 in acht genomen, waarbij rekening wordt gehouden met het soort en de ernst van de effecten en de kwetsbaarheid van specifieke bevolkingsgroepen. Wanneer het kritische effect van bijzonder belang wordt geacht, bijvoorbeeld in het geval van ontwikkelingsneurotoxische of -immunotoxische effecten, wordt een grotere veiligheidsmarge overwogen en indien nodig toegepast.”

25. Deze veiligheidsfactor van 100 wordt toegepast op de NOAEL (No Observable Adverse Effect Level) waarde. Het hoogste blootstellingsniveau waarbij in tests geen schadelijke effecten kunnen worden vastgesteld (productie 13).
26. Uit de NOAEL worden nog twee andere doseringen afgeleid waarbij een veiligheidsfactor van minimaal 100 wordt gehanteerd (opgebouwd uit factor 10x van proefdier → mens plus een factor 10x van individu → bevolking):
  - a. ARfD (Acute Reference Dose)
  - b. ADI (Acceptable Daily Intake)

ARfD (Acute Reference Dose) borgt veiligheid van dosering op 1 dag

27. De ARfD is een toxicologische veiligheidslimiet die de hoeveelheid van een werkzame stof specificeert die op één dag kan worden ingenomen zonder gevolgen voor de gezondheid van de consument. Niet alle actieve stoffen zijn acuut giftig, dus niet alle stoffen hebben een ARfD. Alleen als uit studies een acute giftigheid wordt waargenomen, wordt er een ARfD berekend en de veiligheidsfactor van minimaal 100 toegepast. De wetenschappelijke veilige hoeveelheid is eigenlijk al de NOAEL, maar omdat dit in een proefdier gevonden is en niet elke mens hetzelfde is gaat hier dus die veiligheidsfactor 100 overheen.

ADI (Acceptable Daily Intake) borgt veiligheid op lange termijn

28. De ADI staat voor de hoeveelheid actieve stof die je dagelijks de rest van je leven mag binnenkrijgen zonder gevolgen voor de gezondheid van de consument.
De ADI wordt altijd berekend.
Ook deze dosis wordt afgeleid uit de NOAEL met inachtneming van een veiligheidsfactor van minimaal 100.

29. █████ zal hierna aantonen dat die normen niet worden overschreden.
30. Verder zijn er drie cumulatieve effecten te onderscheiden:
  - a. In het gewasbeschermingsmiddel;

- b. Het mengsel van (gewasbeschermings)middelen dat wordt gespoten;
  - c. Alle mengsels waarmee wordt gespoten door verschillende partijen aan te vullen met alle andere (chemische) stoffen die in het milieu gebracht worden en waarmee de emsn in aanraking kan komen.
31. Bij al deze drie cumulatieve effecten moet worden gekeken of kritische grenzen niet worden overschreden. De omwonenden doen het overigens ten onrechte voorkomen of dit niet wordt onderzocht. Gisteren, 5 juli 2023, heeft de Minister nog de kamer geïnformeerd en laten weten:

“Nieuw onderzoek naar in kaart brengen van cumulatieve effect gewasbeschermingsmiddelen Sinds 2018 is het mogelijk om van residuen van gewasbeschermingsmiddelen ook het zogenaamde “cumulatieve effect” te berekenen. Dit betekent dat de werking van verschillende middelen in de dagelijkse voeding die eenzelfde werkingsmechanisme hebben, bij elkaar worden opgeteld. Deze berekening is voor steeds meer werkingsmechanismen mogelijk. Uw Kamer ontving op 6 juli 2018 en 17 december 2020 de resultaten van de eerste twee onderzoeken van het RIVM hiernaar. In beide onderzoeken vond het RIVM “geen gezondheidsrisico’s voor de Nederlandse bevolking”. Inmiddels heeft het RIVM dit onderzoek met meer actuele gegevens opnieuw uitgevoerd. Ik zal de resultaten binnenkort aan uw Kamer toesturen.”¹⁰

32. Er is dus weldegelijk – anders dan in de memorie van antwoord staat – aandacht voor en [REDACTED] zal dat hieronder verder concretiseren.

a). Cumulatieve effecten in het gewasbeschermingsmiddel

33. In het door de omwonenden aangehaalde uitspraak van het HvJ C-616/17 worden deze cumulatieve effecten uitgewerkt ten aanzien van het gewasbeschermingsmiddel:

“62 De verwijzende rechter vraagt zich af of het in overeenstemming is met het voorzorgsbeginsel dat er beweerdelijk geen rekening wordt gehouden met en geen specifieke analyse wordt gemaakt van het effect dat de combinatie van verschillende werkzame stoffen van een gewasbeschermingsmiddel heeft.

63 Dienaangaande moet worden benadrukt dat verordening nr. 1107/2009 voorziet in zowel een goedkeuringsprocedure voor werkzame stoffen, die wordt geregeld in hoofdstuk II, als een toelatingsprocedure voor gewasbeschermingsmiddelen, die wordt geregeld in hoofdstuk III.

¹⁰ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z12858&did=2023D30677

(...)

65 De Uniewetgever heeft de verplichting opgelegd om zowel bij de goedkeuringsprocedure voor werkzame stoffen als bij de toelatingsprocedure voor gewasbeschermingsmiddelen rekening te houden met de potentiële effecten van de combinatie van de verschillende bestanddelen van een gewasbeschermingsmiddel.

(...)

69 Dit vereiste geldt tevens voor de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (hierna: „Autoriteit”) wanneer die, zoals bepaald in artikel 12, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1107/2009, in het licht van de beschikbare wetenschappelijke en technische kennis conclusies goedkeurt waarin ze vermeldt of de werkzame stof naar verwachting zal beantwoorden aan de in artikel 4 van deze verordening bepaalde goedkeuringscriteria.

(...)

71 Ook bij de toelatingsprocedure voor een gewasbeschermingsmiddel moeten de bekende cumulatieve en synergistische effecten van de bestanddelen van dat middel in aanmerking worden genomen. Volgens artikel 29, lid 1, onder e), van verordening nr. 1107/2009 is voor de toelating van een gewasbeschermingsmiddel immers onder meer vereist dat het op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis voldoet aan de eisen van artikel 4, lid 3, van deze verordening.

72 Dit vereiste wordt verder uitgewerkt in artikel 29, lid 6, dat bepaalt dat volgens de door de lidstaten toe te passen uniforme beginselen voor de beoordeling en de toelating van gewasbeschermingsmiddelen interactie tussen de werkzame stoffen, beschermstoffen, synergisten en formuleringshulpstoffen in aanmerking wordt genomen bij deze beoordeling.

(...)

74 Dat rekening moet worden gehouden met het effect van de bestanddelen van een gewasbeschermingsmiddel in hun geheel, wordt overigens bevestigd door de voorschriften van de artikelen 25 en 27 van verordening nr. 1107/2009, waaruit blijkt dat ook bij het op de markt brengen van de beschermstoffen, synergisten en formuleringshulpstoffen van dit middel moet worden geëvalueerd of deze schadelijk zijn.

75 Uit het voorgaande volgt dat, anders dan de premisse waarop de in punt 62 van dit arrest aangegeven twijfel van de verwijzende rechter is gebaseerd, bij de toelatingsprocedures voor een gewasbeschermingsmiddel niet alleen de eigen effecten van elk van de werkzame

*stoffen ervan maar ook de gecumuleerde effecten van deze stoffen en van deze stoffen in combinatie met andere bestanddelen van dat middel moeten worden beoordeeld.*¹¹

34. Oftewel cumulatieve effecten binnen het gewasbeschermingsmiddel worden onderzocht.

Ten aanzien van b). het mengsel van (gewasbeschermings)middelen waarmee wordt gespoten en c). alle mengsels waarmee wordt gespoten door verschillende partijen aan te vullen met alle andere (chemische) stoffen die in het milieu gebracht worden

35. Uitgangspunt is hoeveel de mens binnenkrijgt. De eerste waarborg wordt gegeven door die factor 100. Om een indruk te geven hoe groot deze factor 100 is kan dit het beste vergeleken worden met de inrichting van een snelweg in Nederland. Om te zorgen dat er op de snelweg veilig met een snelheid van 130 km per uur gereden kan worden zijn er onder andere vangrails aangebracht, zijn er alleen ongelijke kruisingen (viaduct of tunnel) en geavanceerde kreukel/veer systemen aangelegd bij het eindpunt van een vangrail bij een afslag. Maar om er zeker van te zijn dat er geen enkel ernstig ongeluk kan gebeuren gaat er een veiligheidsfactor 100 overheen en mogen de auto's maximaal 1,3 km per uur rijden. Een ander voorbeeld is het bepalen van een veilige remweg voor een auto die 120 km per uur rijdt. Om ervoor te zorgen dat hij niet op zijn voorligger botst heeft hij een remweg van 60 meter nodig (dit is dan de NOAEL). Maar om er zeker van te zijn dat er werkelijk geen botsing plaatsvindt gaat er een veiligheidsfactor 100 overheen. Dit betekent dat de auto een noodstop moet maken als de afstand 6.000 meter is ten opzichte van zijn voorganger.
36. Zo wordt dus voor stoffen en gewasbeschermingsmiddelen in de huidige tijd bepaald hoeveel iemand mag binnenkrijgen. Dat is dus ook de waarde die het RIVM gebruikt. Zo brengt het RIVM het in de praktijk onder andere in het Onderzoek Blootstelling Omwonenden (hierna: OBO-onderzoek).
37. Het OBO-onderzoek onderzocht hoeveel middelen werden aangetroffen bij omwonenden van bollenvelden. Allereerst zegt het RIVM iets over de toelatingsbeoordeling en dus de factor 100 naar aanleiding van het OBO-onderzoek (productie 38 dagvaarding):
- “De OBO-resultaten laten zien dat de blootstelling aan de onderzochte middelen niet te laag wordt ingeschat in de huidige toelatingsbeoordeling”*
38. Dat is dus NOAEL, ARfD en de ADI.

---

¹¹ HvJ EU, 1 oktober 2019, C-616/17.

39. Die factor voldoet dus bij cumulatieve effecten zoals gemeten bij OBO-onderzoek. Daar is onderzoek gedaan naar concentraties van a). verschillende stoffen, b). uit verschillende middelen c). van iedere mogelijke bron. Uit het OBO-onderzoek van het RIVM blijkt dat de in het onderzoek aangetroffen concentraties (in o.a. urine en in de lucht) lager zijn dan de concentraties waarmee in toelatingsdossiers – die factor 100 – wordt gewerkt (productie 13) en er geen risico's zijn:

“Beide onderzoeken naar de blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen van omwonenden van landbouwgebieden laten zien dat onder realistische gebruiksomstandigheden de veilige grenswaarden niet worden overschreden. Dit betekent dat omwonenden geen gezondheidsrisico's lopen. Er is daarom geen reden om in te grijpen in de toegelaten middelen. De onderzoeken bevestigen dat de door het Ctgb gebruikte beoordelingsmethodieken en de daarin gehanteerde Europese modellen voor verspreiding van gewasbeschermingsmiddelen naar de omgeving (omwonenden, grond, moestuingewassen) robuust zijn: de feitelijke blootstelling is lager dan de berekende blootstelling bij toelating van de middelen.”

40. [REDACTED] benadrukt dat het RIVM spreekt van gewasbeschermingsmiddelen en dus ook de cumulatieve effecten van meerdere middelen. Het CTBG concludeert uiteindelijk dat:

“De gehanteerde veilige grenswaarden van werkzame stoffen zijn gebaseerd op het meest kritische effect en de meest gevoelige soort uit een dataset. Deze dataset bevat studies naar diverse effecten van een werkzame stof op o.a. carcinogeniteit, reproductie, ontwikkeling, neurotoxiciteit gedurende alle levensstadia van voor de geboorte tot latere leeftijd. Daarbij wordt een veiligheidsfactor toegepast van 100 ter compensatie voor verschillen tussen dier en mens en tussen mensen onderling. Hierdoor worden ook de meest kwetsbare mensen beschermd met deze grenswaarden.”

41. De conclusie is dat er geen risico is. De EFSA heeft dit bij de toelating van de stof gecontroleerd, het CTBG bij gewasbeschermingsmiddel en de conclusie van het OBO is dat indien gemeten wordt en alle stoffen gemeten worden nergens overschrijdingen worden aangetroffen. Dan is ingrijpen en alle gewasbeschermingsmiddelen verbieden een onjuiste stap.
42. Het RIVM heeft in 2020 onderzoek naar cocktail effect inzake voedsel gedaan en heeft dit onderzoek recent (november 2022) herhaald. In het onderzoek is gekeken of de dagelijkse cumulatieve blootstelling aan resten van gewasbeschermingsmiddelen in voedsel een risico zou kunnen vormen voor de volksgezondheid. Dit is berekend voor twee specifieke groepen

gewasbeschermingsmiddelen die inwerken op het zenuwstelsel, en voor vier leeftijdsgroepen. Voor deze groepen bleek er in alle gevallen geen gezondheidsrisico's voor de Nederlandse bevolking te zijn. Ze zijn bij de berekeningen uitgegaan van mensen met een hoge blootstelling (worst case), doordat ze bijvoorbeeld grote porties eten van producten die residuen van gewasbeschermingsmiddelen bevatten of doordat zij producten eten die naar verhouding meer residuen bevatten.¹² Het EFSA heeft vergelijkbaar onderzoek gedaan.¹³ Voor Milieu wordt eraan gewerkt. In dat onderzoek zal nog veel breder worden gekeken.¹⁴

43. Dan is er nog het onderzoek in de gemeente Westerveld. Het CTGB heeft ook onderzoek gedaan in de gemeente Westerveld de gemeente van de omwonenden (**productie 13**). Uit dat onderzoek volgt dat:

"Er is daarom geen gezondheidsrisico te verwachten voor volwassenen en kinderen bij levenslange blootstelling aan de gevonden concentraties werkzame stoffen, indien dagelijks 20 respectievelijk 10 gram van de betreffende matrix zou worden geconsumeerd."

44. Er is dus een ontwikkeling gaande om meer te onderzoeken, maar dat wat onderzocht is, heeft geen verontrustend berichtgeving opgeleverd. In randnummer 4 memorie van antwoord wordt dan ook ten onrechte gesteld dat [REDACTED] onrechtmatig handelt door te spuiten op minder dan 250 meter afstand van een woning. Het zou onrechtmatig zijn indien de veilige grenswaarden overschreden, maar dat volgt nu juist nergens uit.

Neurodegeneratieve aspecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de huidige tijd tevens zijnde een reactie op randnummers 59 tot en met 71.

45. De laatste stap in het vonnis is dat de rechtbank zich naast de onjuiste uitleg van het voorzorgsbeginsel en de invloed daarvan op artikel 4 lid 3 1107/2009 EG verordening niet baseerde op de meest actuele publicaties over dit onderwerp van het RIVM en ook conclusies van de Gezondheidsraad.
46. Zoals ook in de grieven uitgewerkt, is toetsing van de neurotoxiciteit¹⁵ onderdeel van de toelating. Het CTBG zegt hierover en over neurodegeneratieve effecten:

"Mogelijke effecten van de blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen worden ook in de praktijk onderzocht. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gaf in 2023

¹² <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/factsheet-gecombineerde-blootstelling-gewasbescherming-2022>

¹³ <https://www.efsa.europa.eu/en/news/cumulative-risk-assessment-pesticides-faq>

¹⁴ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022D56973&did=2022D56973

¹⁵ <https://www.efsa.europa.eu/nl/glossary/neurotoxicity>

opdracht tot nieuw onderzoek naar de gezondheidseffecten van de blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen van agrariërs en omwonenden. Het Ctgb steunt dergelijk onderzoek. Eerder onderzoek liet zien dat wonen in de buurt van agrarische percelen veilig is.

Het RIVM onderzocht op verzoek van de Tweede Kamer of er op dit moment werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen zijn toegelaten in ons land die op basis van hun structuur mogelijk neurodegeneratieve effecten hebben. Uit dat onderzoek bleek dat dergelijke stoffen al verboden zijn in Europa, sommige al vele jaren. Het RIVM vond één toegelaten stof (metiram) waarvan de chemische structuur lijkt op deze stoffen. Die stof is de afgelopen jaren in Nederland niet als gewasbeschermingsmiddel verkocht. Deze stof wordt op dit moment (2023) opnieuw beoordeeld in Europa.

Ook deed het RIVM in 2021 een aantal aanbevelingen om de eisen voor gewasbeschermingsmiddelen te verbeteren en specifieke testmethoden voor neurodegeneratieve effecten te ontwikkelen. Het Ctgb staat achter dit advies van het RIVM omdat dit de beoordeling verder verbetert.

Op grond van al deze informatie is er voor het Ctgb geen aanleiding in te grijpen in bestaande toelatingen. We volgen de ontwikkelingen op de voet. Als uit nieuwe wetenschappelijke kennis blijkt dat het nodig is om de toelating van een gewasbeschermingsmiddel te wijzigen of in te trekken, dan doet het Ctgb dat zeker.”¹⁶

47. Het CTGB grijpt in indien er wetenschappelijk bewijs is. De conclusie van het RIVM is dus dat het een probleem uit het verleden is (productie 1 spoedappel) en:

“Op basis van de beschikbare informatie zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen geïdentificeerd die in Nederland toegelaten zijn, waarvoor op dit moment directe vervolgacties nodig zijn.”

48. In randnummer 61 memorie van antwoord wordt gesteld dat slechts 5 middelen zijn getest. Werkzame stoffen zijn getest en aanverwante stoffen. Niet slechts 5 gewasbeschermingsmiddelen. De keuze heeft het RIVM ook toegelicht:

“Om deze vraag te kunnen beantwoorden is gekeken of er werkzame stoffen uit gewasbeschermingsmiddelen in de EU goedgekeurd zijn die mogelijk neurodegeneratief zijn. Voor stoffen die zodoende aangemerkt konden worden als mogelijk neurodegeneratief is er

---

¹⁶ <https://www.ctgb.nl/onderwerpen/parkinson-en-gewasbeschermingsmiddelen>

gekeken of er handelingsopties zijn. In het verkennend onderzoek (Heusinkveld et al., 2021) zijn uit de epidemiologische studies geen stoffen naar voren gekomen die gelinkt worden aan neurodegeneratieve ziekten en nog goedgekeurd zijn in de EU. In het huidige onderzoek is gekeken of er op basis van moleculaire structuur-activiteit analyses iets gezegd kan worden over mogelijke neurodegeneratieve effecten van werkzame stoffen binnen het huidige middelenpakket. In een moleculaire structuur-activiteit analyse kijk je of een stof structureel overeenkomt met de chemische structuur van een referentie stof of functionele groep. Stoffen met een vergelijkbare structuur kunnen namelijk vergelijkbare effecten veroorzaken. Moleculair structurele overeenkomsten bieden niet voldoende bewijs dat een werkzame stof ook daadwerkelijk neurodegeneratieve ziekten in de praktijk zal veroorzaken, maar zouden wel mogelijkheden kunnen bieden om een prioriteitenlijst van aandachtstoffen op te stellen waarvoor eventueel handelingsopties bepaald kunnen worden."

49. Oftewel het RIVM heeft gekeken zijn er vergelijkbare stoffen. Nu deze er niet zijn, zijn ook nooit maatregelen getroffen bij het voorzorgsbeginsel.
50. Er is geen enkele wetenschappelijke rapportage in dit geding gebracht die aangeeft dat deze werkwijze onjuist is, onvolledig is en dat de conclusies om nu niet in te grijpen onjuist zijn. Het onderzoek uit 2022 RIVM wordt geenszins weerlegt. Weliswaar wordt in randnummer 62 memorie van antwoord één zin aangehaald (pagina 29 productie 1 spoedappel), maar daarmee wordt de conclusie toch niet weerlegt dat het RIVM heeft vastgesteld dat er op dit moment geen gevaar is.
51. Het RIVM, CTBG en ook het EFSA zien geen redenen om in te grijpen. Wat de discussie nog lastiger maakt is dat de omwonenden niet verder komen dan te stellen in algemene zin dat er mogelijk risico's zijn. Die risico's worden door het onderzoek uit 2022 door het RIVM afdoende weggenomen en dus is er geen reden om zo ongenueanceerd met een algeheel verbod voor chemische en biologische gewasbeschermingsmiddelen in te grijpen.

De gevolgen die een uitspraak heeft indien feiten niet goed worden geduid

52. ██████ maakt zich ernstige zorgen indien dit vonnis in stand blijft. ██████ heeft uitgewerkt dat zowel het voorzorgsbeginsel als de uitleg van artikel 4 lid 3 Verordening 1107/2009 EG niet goed wordt uitgelegd, maar ook dat essentiële stukken van de Gezondheidsraad en onderzoeken van het RIVM uit 2022 niet juist worden geduid of niet eens bij het vonnis zijn betrokken. Met name het als productie 1 spoedappel overgelegde onderzoek uit 2022 bevestigt dat op dit moment door het RIVM geen risico's worden aangenomen.

53. 41 artikelen heeft het RIVM in 2022 gebruikt en aangehaald om tot de conclusie te komen dat er geen risico's zijn. De aangehaalde artikelen van omwonenden zijn allesbehalve gecategoriseerd, maar duiden op het verleden en niet op het heden en al helemaal niet op de middelen die [REDACTED] wil gebruiken.

54. Wat [REDACTED] ook doet hij kan de ongerustheid niet wegnemen en dat is ook de conclusie van de Gezondheidsraad in 2020:

"Nederlands onderzoek van de laatste jaren geeft geen duidelijke aanwijzingen voor gezondheidseffecten, maar neemt de ongerustheid ook niet weg."

55. Het RIVM concludeert in 2022:

"Op basis van de beschikbare informatie zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen geïdentificeerd die in Nederland toegelaten zijn, waarvoor op dit moment directe vervolgacties nodig zijn."

56. De samenleving functioneert door te vertrouwen op de Nederlandse Staat en de door haar ingestelde instanties, wat onder andere het RIVM, de NVWA en het CTGB zijn. Europa werkt op eenzelfde wijze en als een wetenschappelijk bureau als het EFSA of de Europese Commissie niet worden vertrouwd dan is er sprake van een groot probleem.

57. Het toelaten en de keuze van een beschermingsniveau is een politiek proces. De Europese Commissie heeft onder andere als standpunt ingenomen:

"Het nulrisico is zelden haalbaar"

58. Indien dan middels de onrechtmatige daad wordt ingegrepen behoort daaraan voorafgegaan te zijn een debat met deskundigen. Het zou geen debat tussen omwonenden en [REDACTED] moeten zijn, maar tussen de Staat en partijen die opkomen voor de belangen van de omwonenden. Daaraan toegevoegd de beste deskundigen. De uitkomst zal volgen, maar iedereen weet wel dat daar deugdelijk onderzoek is aan voorafgegaan en dan wordt een rechterlijk vonnis ook zo gedragen.

59. [REDACTED] ziet zich geconfronteerd met een schot hagel en dat schot had gericht moeten zijn op de Nederlandse Staat. Indien echter de omwonenden dat schot hagel richten op [REDACTED] had [REDACTED] mogen verwachten dat het geadresseerd wordt aan de gewasbeschermingsmiddelen die hij gebruikt. Waar is het bewijs dat de middelen die [REDACTED] gebruikt de effecten hebben die volgen

uit het schot hagel? [REDACTED] moet en mag vertrouwen op CTBG en indien de omwonenden het niet eens zijn over de procedures is dat iets tussen de omwonenden en de Nederlandse staat. Indien [REDACTED] gevaar veroorzaakt moet aangeduid worden met welk middel en welk gevaar van dat middel uit gaat en uit welke wetenschappelijke rapportage dat blijkt en wat het EFSA, de Europese Commissie, het CTBG daarvan heeft gevonden. Daar ontbreekt het aan en alleen met dat puzzelstukje kan [REDACTED] zich verdedigen.

De vier middelen waarmee [REDACTED] wenst te spuiten

60. [REDACTED] wil nogmaals herhalen dat [REDACTED] op voorhand alles heeft gedaan om de eventuele effecten, welke dat ook mogen zijn, voor omwonende zoveel mogelijk te beperken. Dat is een jarenlang proces wat gaande is:
- a. [REDACTED] neemt deel aan iedere proef en samenwerking en heeft ook op het onderhavige perceel erg veel gedaan.
  - b. Hij hanteert spuitvrije zones van 9 meter gras, 9 meter mais en de weg om te werken op het perceel en dus minimaal 25 meter tot aan de perceelsgrens, terwijl bijvoorbeeld voor oppervlaktewater de wetgever een veel kleinere spuitvrije zone voldoende acht.
  - c. Ten aanzien van de woningen die direct gelegen zijn aan het perceel is ook nog in aanvulling op b. een bloemenweide van 17 meter en een biologisch proefveld van 27 meter aangelegd.
  - d. Anders dan de omwonenden het doen voorkomen in randnummer 38 is de dichtstbijzijnde afstand tot de woning niet 20 meter maar 43 meter. Dat is overigens de partij die heeft laten weten dat [REDACTED] het spuiten mag hervatten. Van degenen die wensen dat het verbod gehandhaafd blijft is de afstand minimaal 112 meter.
  - e. [REDACTED] heeft geïnvesteerd in de modernste spuittechnieken zodat de drift gereduceerd wordt met 99,5%. 100% is gewoon strikt genomen onmogelijk, terwijl voor de middelen die hij gebruikt een driftreductie vereist is van 70%. Er is niet gesteld dat de stoffen vernevelen en nu de drift is weggenomen blijft [REDACTED] met de vraag zitten hoe de middelen dan bij de omwonenden terecht moeten komen.
  - f. [REDACTED] heeft tijdens de zitting aan de omwonenden wederom aangeboden dat zij zich via e-mail bij [REDACTED] kunnen melden zodat hij voorafgaand aan het spuiten met gewasbeschermingsmiddelen daarvan melding kan maken. Tussen de mondelinge behandeling in eerste aanleg en het vonnis heeft geen van de omwonenden zich gemeld. Dat is toch opmerkelijk indien de gezondheid op spel zou staan.

- g. [REDACTED] spuit alleen maar op momenten dat de wind het toelaat, zodat er voorkomen wordt dat er drift plaatsvindt.
  - h. [REDACTED] heeft aangeboden dat de omwonenden het moment mogen bepalen zodat zij zo min mogelijk overlast ervaren. Ook dat was niet voldoende.
  - i. De discussie over de verneveling van een vijftal stoffen uit het OBO-onderzoek heeft [REDACTED] gepareerd door te onderbouwen en uit te leggen dat [REDACTED] deze stoffen niet gebruikt en dat deze gewasbeschermingsmiddelen allemaal inmiddels in Nederland zijn verboden. Nieuwe stoffen die zouden vernevelen worden door de omwonenden niet genoemd.
  - j. [REDACTED] neemt deel aan duurzame bollenteelt en heeft convenant met de gemeente om overlast te beperken.
61. Waar [REDACTED] zich tegen moet verdedigen, is tegen het verwijt dat hem wordt gemaakt dat de middelen die hij zou gebruiken Parkinson of andere ernstige ziekten zouden veroorzaken zonder dat concreet wordt aangegeven welk middel of welke stof die veroorzaker zou zijn.
62. [REDACTED] heeft als productie 8 overgelegd een aantal producten die nog dit jaar wenst te gebruiken. Doel van dit gebruik is om de schade voor [REDACTED] en de omwonenden zoveel mogelijk te beperken.
63. De situatie op dit moment met 60 man handmatig wieden levert niet de gewenste effecten op en de kosten blijven hierdoor alleen maar oplopen. Dat betekent dat [REDACTED] op dit moment op het punt staat dat hij moet stoppen met het handmatig wieden en enkel en alleen nog de velden enigszins zou kunnen redden door te spuiten met deze middelen. Deze middelen hebben tot doel enerzijds schimmelbestrijding en anderzijds ervoor te zorgen dat de wortel van onkruid afsterft, zodat de lelie op enigszins zorgvuldige wijze gerooid kan worden.
64. Ook hier geldt weer dat [REDACTED] alles zal doen om dit de meest zorgvuldige wijze te doen. Wat [REDACTED] niet kan doen, is een garantie geven dat deze vier middelen toereikend zijn. Hij gaat er wel van uit, maar spuiten is uiteindelijk een dynamisch proces en opkomende ziektes zijn niet te voorspellen. Wat deze lijst wel duidelijk maakt, is dat [REDACTED] erg terughoudend is met het spuiten en dat ook zal blijven doen. Wat ook opvalt dat in de memorie van antwoord er nog steeds geen verband wordt gelegd tussen deze gewasbeschermingsmiddelen en neurodegeneratieve ziekten. Dat was ook al niet in kort geding.
65. [REDACTED] wenst nog een paar losse opmerkingen te maken alvorens af te ronden.

66. In randnummer 5 wordt het voorzorgsbeginsel van artikel 2a Wgb aangehaald. Deze zorgplicht is iets anders dan het in acht te nemen voorzorgsbeginsel. In de MvT staat hierover:

Artikel 13		Omgang met middelen en gebruikte apparatuur voor en na toepassing ervan
Eerste lid	Uitvoeringsregelgeving op grond van hoofdstuk 8 Wet milieubeheer, artikel 2a van de wet	Professionele gebruikers en distributeurs verplicht zorgvuldig om te gaan met middelen voor, tijdens en na gebruik of opslag
Tweede lid	Artikel 29, eerste lid, wet	Maatregelen met betrekking tot middelen voor niet-professioneel gebruik toegelaten
Derde lid	Uitvoeringsregelgeving op grond van hoofdstuk 8 Wet milieubeheer; artikel 2a	Opslagplaatsen gewasbeschermingsmiddelen voor professioneel gebruik; eisen mbt locatie, grootte en bouwmaterialen

67. Dat zorgvuldig handelen ziet op het zorgvuldig omgaan met middelen. [REDACTED] mag niet morsen, moet een spuitlicentie hebben en ga zo maar door. Het wordt ten onrechte aangehaald in de memorie van antwoord als een norm die verband houdt met de keuze van toepassing van gewasbeschermingsmiddelen. Die keuze wordt gemaakt door de Europese Commissie na raadpleging van de EFSA en het CTGB.

GGD

68. [REDACTED] merkt op dat uit productie 60 en 61 niet volgt dat de GGD deze bewoners heeft geadviseerd in het concrete geval en al helemaal niet naar aanleidingen van de maatregelen die [REDACTED] heeft getroffen. Het zijn algemene voorzorgsmaatregelen van de GGD en [REDACTED] heeft in zijn eerdere spreekantekeningen voldoende uitgewerkt dat het vrijwillige maatregelen betreffen en:

“Uitgangspunt is dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen veilig moet zijn, zonder dat omwonenden extra maatregelen hoeven te nemen om onder de grenswaarden te blijven. De hierboven genoemde adviezen zijn bedoeld om blootstelling desgewenst verder te beperken”

69. Het zijn dus ook nog eens niet noodzakelijke maatregelen.

Resumerend

70. [REDACTED] meent dat hij meer dan voldoende heeft uitgewerkt dat het voorzorgsbeginsel en de daarop gebaseerde artikelen niet uitgaan van een nulrisico, maar een risico dat afgestemd wordt op het gewenste beschermingsniveau. [REDACTED] heeft meer dan voldoende uitgewerkt dat uit geen van de onderzoeken blijkt dat het bepaalde beschermingsniveau zowel in geval van verneveling als drift is gehaald bij de middelen die [REDACTED] toepast. Voorts zijn de middelen die [REDACTED] heeft gebruikt niet gekoppeld aan neurodegeneratieve ziekten en is in de algemene zin geconcludeerd door het RIVM dat momenteel geen middelen en stoffen gebruikt worden waar van dergelijke effecten uitgegaan wordt.
71. [REDACTED] onderschrijft en blijft onderschrijven dat ieder onderzoek naar gewasbeschermingsmiddelen noodzakelijk is en blijft. Voor een algeheel verbod met als basis algemene artikelen die niet gekoppeld worden aan de middelen die [REDACTED] gebruikt, kan en mag geen ruimte zijn. Met name nu het RIVM in 2022 onderzoek heeft gedaan en nadien geen wetenschappers zijn opgestaan die de juistheid van die conclusies hebben bestreden.
72. Een verbod zonder enige nuance wat alle biologische en chemische gewasbeschermingsmiddelen verbiedt, getuigd niet van een zorgvuldige belangenafweging en maakt dat het verbod per direct moet worden opgeheven.

Advocaat